

XVI Internationale Forum “Verenigd Rusland”. Communicatie als factor van nationale ontwikkeling

André Mommen

Na de val van het communisme en het uiteenvallen van de Sovjet Unie ging de Russische Federatie op zoek naar een eigen rol in de wereldpolitiek. Voorts moesten belangrijke institutionele hervormingen worden doorgevoerd om de nationale economie in het kader van de kapitalistische globalisering te herpositioneren en de competitiviteit ervan te verbeteren. Echter, twintig jaar na het opdoeken van de Sovjet Unie is men in Rusland nog altijd niet veel verder opgeschoten dan een reeks goed bedoelde modernisering. Rusland behoort vandaag duidelijk tot de kapitalistische periferie, dit ondanks het feit dat men over veel grondstoffen beschikt en een militaire grootmacht is gebleven. Nochtans heeft Eerste Minister Poetin met de parlements- en presidentsverkiezingen in zicht besloten om andermaal de modernisering van het industriële potentieel ter hand te nemen.

De roep gaat nu om op meerdere plekken in Rusland innovatieparken op te richten waar het reeds functionerende technopark in Akademgorodok nabij Novosibirsk (in Siberië) model voor staat.

Deze hernieuwde poging om de industriële toekomst van Rusland veilig te stellen kwam uitgebreid aan bod op het XVI Internationale Forum “Verenigd Rusland” in Nizhny Novgorod waar tegelijkertijd een handelsbeurs werd gehouden. Het thema was de rol van de communicatietechnologie in de innovatie. Behalve een aantal beroemde internationale sociologen als Saskia Sassen (Columbia University en London School of Economics) of Roland Robertson (University of Aberdeen), kwamen ook een aantal Russische nationale en regionale leiders aan het woord. Onder hen waren de lokale gouverneur Valeriy Shanteev, minister van Buitenlandse Zaken

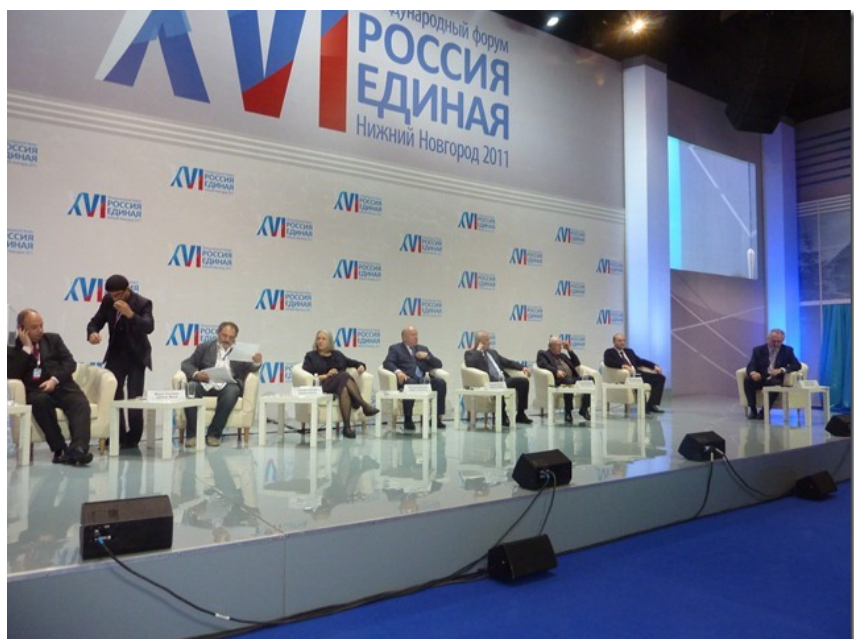
Zonder technologische revolutie dreigt Rusland op termijn onherroepelijk achterop te geraken waardoor de bevolking verder zal verarmen.

Sergey Lavrov, minister van Natuurlijke Hulpbronnen en Ecologie Yury Trutnev en minister van Communicatie Igor Shegolev. Regionale beleidsmakers waren eveneens present.

Uiteraard kwam tijdens de presentaties het technopark Akademgorodok bij Novosibirsk uitvoerig ter sprake. De bedoeling is om in Rusland een aantal Silicon Valleys tot leven te wekken om zo de derde industriële revolutie vorm te kunnen geven. Het is immers bewezen dat vooral wetenschappelijk onderzoek dat directe toepassingen vindt in industrie en communicatie, de economische groei op een duurzamere manier kan bevorderen. Rusland wil op die manier aan de eenzijdige afhankelijkheid van de export van olie, aardgas en metalen

en de import van technologie ontsnappen. Dat is een strategie die Poetin al zo een tien jaar geleden had gepromoot, maar alsnog met weinig concrete resultaten. Rusland heeft tijdens het afgelopen decennium vooral geteerd op de gemakkelijk gewonnen aardgas- en oliebaten. Een nieuwe inspanning, maar dan mét bewustmakingsacties zoals die op het XVI Internationale Forum in Nizhny Novgorod gebeurden, moet niet alleen het Russische bedrijfsleven, maar ook de gewone burgers overtuigen dat het inmiddels vijf voor twaalf is. Zonder technologische revolutie dreigt Rusland op termijn onherroepelijk achterop te geraken waardoor de bevolking verder zal verarmen.

Probleem is nu hoe men in Rusland op regionaal niveau deze derde industriële revolutie vorm en inhoud zal kunnen geven. Het is niet voldoende alleen maar geld in onderzoek te pompen. Ook een mentale en culturele ommekeer moet worden

nagestreefd. Op dit punt lanceerde Saskia Sassen nog maar eens haar bekende stelling dat de "global city" alle elementen van deze mentale revolutie en dus van de sociale vooruitgang in zich draagt. Daarmee was dan ook zowat alles gezegd. Sassen hield wel nog een grote slag om de arm door te stellen dat niet alle wereldsteden identiek zijn. Integendeel, want de onderlinge verschillen kunnen enorm zijn. New York en Chicago zijn bijvoorbeeld totaal verschillend, omdat de eerste metropool een financieel en intellectueel centrum is en de tweede vooral een knooppunt van industriële conglomeraten en zakenbelangen. Ook Shanghai en Hong Kong zijn onderling sterk verschillend. Ze gaf ook toe dat Nizhny Novgorod niet op haar lijstje van wereldsteden stond. Maar ze beloofde in een volgende herziene druk van haar laatste boek dat ze triomfantelijk

aan Gouverneur Shanteev overhandigde, dat wel te willen rechtzetten.

Het probleem met Sassen's theorie is echter dat veel technologische innovaties niet in die wereldsteden werden bedacht en gerealiseerd. Daarvoor heeft men enkele goede universiteiten en laboratoria nodig. Die hoeven zich niet altijd in wereldsteden te bevinden. Voorts kan economische groei ook tot stand komen door kopieergedrag, zoals het Chinese voorbeeld aantoont. Ook dat punt werd tijdens de conferentie door meerdere sprekers aangestipt.

Het "Aziatische model" spookte duidelijk door de grote congreszaal en de kleinere debatruimten. Welk politiek en sociaal model is het beste geschikt om snelle economische groei af te dwingen? Moest men het succes van een aantal Aziatische landen niet primair zoeken in hun sociaal

en politiek systeem en niet in hun technologisch kunnen? Igor Kucheraviy (Tronic Group) stelde dat men veel kan leren van stadsstaat Singapore dat vanaf de jaren 1960 een ongekeerde economische groei had gerealiseerd, ondanks het feit dat dit eiland over geen grondstoffen of intellectuele capaciteiten beschikte. Een autoritair regime had sindsdien een eigen ontwikkelingsmodel opgelegd, waarbij vooral op regionale dienstverlening werd gemikt. Maar er was ook ruimte voor een grote olieraffinaderij beschikbaar gesteld. Deze stellingname werd luidruchtig bestreden door Roland Robertson die zich gaandeweg had ontpopt tot een felle verdediger van het democratische model, maar die zich ook als een vage culturalist niet met de praktische kant van de modernisering en de technologische revolutie inliet. Zijn polemieken sloegen de meeste Russische deelnemers met verstomming.

De rol van de regio's was een ander punt dat alle aandacht kreeg. De Russische Federatie is immers opgebouwd uit 89 regio's of subjecten die niet allemaal in goede harmonie kunnen samenwerken. De regio's hebben hun eigen ontwikkelingsstrategieën ontworpen en zoeken daarvoor steun bij de centrale overheid. Ook hier pogen de rijke regio's zo weinig mogelijk bij te dragen aan de centrale staatskas die gelden doorsluisst naar de arme regio's. Dit centenfederalisme heeft de modernisering van de oude industriële sectoren uiteraard afgeremd. De grondstoffenrijke regio's willen immers het zelf verdiende geld in eigen zak houden. In vele gevallen verdwijnt dat geld dan via corrupte machthebbers en de eigenaren van de industriële conglomeraten naar belastingparadijzen. Ook dat is een aspect van de globalisering.

De klacht dat alle macht zich toch nog in Moskou concentreert en dat dit machtscentrum bovenmatig van de huidige economische ontwikkeling profiteert, betekende nog niet dat Moskou ook een wereldstad is in de zin zoals Sassen die had gedefinieerd. Irina Busigina (Ministerie van Buitenlandse Zaken en Instituut van Internationale Betrekkingen in Moskou) meende dat Moskou zelfs geen wereldstad is, mocht men de indicatoren erbij halen. Moskou heeft geen netwerken die zich over de hele wereld vertakken. Moskou is zelfs geen multiculturele stad en ook geen centrum

van sociale experimenten of van internationale financiële betekenis voor de wereld-economie of de regionale periferie. Moskou is immers niets anders dan een plek waar vooral Russen uit de provincie naar toetrekken in de hoop er een beter bestaan te kunnen opbouwen. Vandaar dat de bevolking van Moskou voortdurend groeit terwijl die in de rest van Rusland constant afneemt. Kortom, Moskou is enkel een “big city”, geen “global city”, stelde Busigina.

Dat alles neemt echter niet weg dat in de rest van Rusland het “regionale bewustzijn” de laatste jaren voortdurend is toegenomen. Blijkbaar koesteren de achterblijvers in de verarmde regio’s zich wát graag achter positieve gevoelens ten aanzien van de plek waar ze zijn geboren en getogen. Is dat een vorm van goedkoop sentimentalisme of steekt daar potentieel meer achter? Igor Zadorin (Tsikon Research Group), die het sociologisch onderzoek had uitgevoerd, rapporteerde dat dit regionalisme niet noodzakelijk duidt op toegenomen separatistische tendensen in de Russische regio’s. Hoe hij aan deze interpretatie kwam, werd niet verduidelijkt. Niemand wilde ingaan op de situatie in het Kaukasische zuiden waar wel degelijk separatistische fundamentalisten aan het werk zijn.

Uiteraard is het onmogelijk om alle debatten in de werkgroepen hier uitvoerig te bespreken. Wat wél opviel was de openheid die tijdens de debatten werd betracht en de diversiteit en de rijkdom van de meeste bijdragen. Veel oorspronkelijk onderzoek kwam aan bod. Nieuwe ideeën en invalshoeken met betrekking tot de impact van het globaliseringsproces op de Russische staat, samenleving en economie werden ons niet onthouden. De politieke relevantie ervan was onbetwistbaar. Maar hoe moest men dit alles vertalen in beleidsvoornemens? Duidelijk was ook dat een verbetering van de concurrentiekracht van het Russische bedrijfsleven dringend gewenst is. Alleen daardoor kan de Russische industrie binnenlands marktaandeel heroveren en kunnen dus de importen verminderen.

Tenslotte draaide het debat ook rond het investeringsvolume en hoe dat op te krikken. De regionale overheden hoorden daarom de investeringen te vergemakkelijken door met één loket te werken en gunstige

institutionele, infrastructurele en ecologische randvoorwaarden te scheppen. Aan de roep om *human capital* te scheppen, moet men door middel van beter onderwijs en vorming gehoor geven. Netwerken van wetenschappers moeten lokaal, nationaal en internationaal vanuit technoparken worden opgezet en met industriële en dienstensectoren worden verbonden.

Uiteraard is men niet overal in Rusland bij de pakken blijven zitten. De regio Nizhny Novgorod zelf heeft al geruime tijd gepoogd de bakens te verzetten door te mikken op industriële diversificatie, dit gezien het gewicht van de wapenindustrie in de regio. Hier worden immers de MiG-jachtvliegtuigen gebouwd, een activiteit die na de implosie van de Sovjet Unie op een laag pitje is gezet. Voorts is er nog de automobiellindustrie die al jaren in crisis verkeert. Fabrikant GAZ maakt niet alleen zware vrachtwagens, maar ook lichte bestelwagens en zelfs nog de oude Volga, een model dat uit de jaren 1950 stamt en dat sindsdien voortdurend werd opgepoetst. Een motorblok van Chrysler moest de rest doen. Van die auto worden er jaarlijks nog slechts een goede 5.000 exemplaren geassembleerd. Tijdens het Forum werd echter bekendgemaakt dat Volkswagen een akkoord met GAZ had ondertekend om bij GAZ de Skoda Octavia te assembleren. Het zoveelste goede nieuws dat op een mislukking zal uitmonden? Eigenaar van GAZ is de aluminiumtycoon Oleg Deripaska die bepaald geen frisse reputatie heeft. Enkele jaren geleden was hij nog in de running om eerst Chrysler en daarna om de Opelfabrieken van GM te kopen. De Amerikaanse regering werkte hem tegen met de mededeling dat hij wel eens een maffiabaas kon zijn.

Het Forum was niet toevallig tijdens de jaarlijkse industriële beurs in Nizhny Novgorod georganiseerd. Het diende blijkbaar om deze handelsbeurs wat op te waarderen. Dat was wel nodig. Een overweldigende indruk maakte de handelsbeurs bepaald niet. Blijkbaar waren de kopers thuisgebleven. Veel bezoekers waren wel voor de debatten gekomen. Dat was al een positief punt. Sprekers op het Forum werden over dag doorlopend door de lokale televisie geïnterviewd. Wat er op de beurs echter aan industriële producten werd getoond was niet bepaald briljant. Integendeel

zelfs. Er stonden op de parkeerplaats zware vrachtwagens, een graafmachine en ook de hopeloze Lada 2112 die door fabrikant AvtoVaz een aantal jaren geleden tevergeefs op de Europese markt was geïntroduceerd. Fabrikanten uit Wit-Rusland toonden er hun traditionele industriële voortbrengselen, terwijl in de hoofdstraat in het stadscentrum van Nizhny Novgorod marktkramen stonden met niet al te modieuze kleding. Was dit Wit-Rusland op zijn best? Een Wit-Russische afgevaardigde wilde kwijt dat er dit jaar minder exposanten uit zijn land waren meegekomen, dit dan wegens de economische crisis.